

ÖZ

Farsça yıllık demek olan “Salnameler”, Osmanlı Devleti’nde şehirlerin bir yıllık verilerini istatistiksel bir şekilde içeren belgeler olarak tanımlamak mümkündür. Kent tarihi araştırmaları açısından Osmanlı Devleti’nden kalan kaynaklar arasında önemli bir yer tutan salnameler, idari ve mülki yapılanma hakkında istatistiksel bilgiler içeren yayınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti’nin salname geleneğinin devamı Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında da devam etmiş, 1929 yılında “Devlet Yıllığı” adını almıştır. Vilayet Salnameleri, ilgili vilayetin idari bölünüşü, mülki amirleri, yerel tarihi ve coğrafyası, tarım ve hayvancılık faaliyetleri, ticari hayatı, nüfusu ve eğitim gibi birçok konu hakkında önemli istatistiksel bilgiler içermektedir. Salnamelerin kentlerle ilgili bu kadar kapsayıcı ve detaylı bilgiler içermesi nedeniyle Erken Cumhuriyet Dönemi incelemeleri için önemli kaynaklardır. Hem Erken Cumhuriyet Döneminin değişim ve dönüşüm süreci hem de kent tarihi çalışmaları için önemli ana kaynak eserlerdir. Bu çalışmada daha önce incelenmemiş olan Devlet Salnamelerinde yer alan bilgiler doğrultusunda Edirne Vilayetinin 1925-1928’deki durumu ele alınacaktır. Bu amaçla 1925-1926-1927-1928 ve 1929 yıllarındaki salnameleri incelenip Edirne Vilayetinin idari taksimatı, hayvanatı ve hayvanlardan elde edilen mahsulatı, ormanlar, madenler, fabrikalar, bankalar, yollar, nüfus miktarı, okullar, dernekler, hastaneler, gazeteler, Edirne Vilayeti ve kazalarındaki memuriyetler ve memurların isimleri açıklanacaktır.

Kent tarihi çalışmalarında birçok disiplinin bir arada çalışması gerektiği göz önünde tutulmalıdır. Tarihçiler döneme ait verilere ulaşmak ve bu verileri işlemekle görevlidir. Kent tarihi çalışmalarında döneme ait verilere ulaşılması ve böylece kentlerde yaşayan insanların ekonomiden, toplumsal kurumları, grupları ve değişimleri, kültürler arasındaki ilişkileri öğrenmek adına Vilayet Salnameleri önemli bir adımdır. Öte yandan kentlerin içerisinde oldukları sistemin de ayrılmaz birer parçası olduğu düşünüldüğünde, Erken Cumhuriyet Dönemi için Vilayet Salnamelerinin önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Genç Cumhuriyetin modernizasyon sürecini takip etmek kadar hangi şartlarda olduğu ve ne gibi imkan ya da imkansızlıklar içinde olduğunun öğrenilmesi açısından kentlerin geçmişlerine bakmak son derece önemlidir. Kentlerin de tıpkı insanlar gibi kendilerine ait kimlikleri vardır ve bu kimlikleri doğru kodlayabilmek için yine tarihlerine bakmak gerekmektedir. Kent kimliğinin oluşum sürecinde birçok etken bulunmaktadır. Kentlerin iktisadi yapısı, üretim süreci, eğitim ve cemiyet hayatı, etnik yapısı gibi özellikleri araştırmacılara kent kimliği ile ilgili mühim ipuçları vermektedir.

Kentlerin tarihinin incelenmesini hem bir dönem incelemesi hem de bir sistemin parçası üzerinden mikro tarih incelemesi demektir. Deyim yerindeyse kent tarihi yazmak günlük yaşamdan tarih yazmaktır. Dolayısıyla kentlerin tarihini yazmak için önce mikro çalışmaların yapılması, kentin tarihi sürecinin bütünüyle ele alınmasını kolaylaştıracaktır. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada hem Edirne Vilayetinin yerel tarihi ve kültürü ortaya konmaya çalışılacak hem de Erken Cumhuriyet Döneminde kentlerdeki değişim ve dönüşümler mikro alanda incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edirne Vilayeti, Salname, Devlet Salnamesi, Erken Cumhuriyet Dönemi.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMELERİNDE EDİRNE

(1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMELER)

THE CITY OF EDİRNE ACCORDING TO STATE YEARBOOKS OF TURKISH REPUBLIC
(1925,1926,1927, 1928 and 1929's YEARBOOKS)

ABSTRACT

Salnames which means yearbook/chronicle in Persian, are documents containing statistical data held for one year regarding the cities/provinces of the Ottoman Empire. Having an important place among the resources remaining from the Empire in terms of urban history research, *salnames* appear as publications containing statistical information about administrative and civil organizations. The yearbook tradition continued in the early years of the Turkish Republic, and in 1929 it was named "State Yearbook". The provincial yearbooks keep important statistical information on many subjects, i.e., the administrative division of the relevant province, the civil authorities, local history and geography, agricultural activities and the livestock, commercial life, population and education. As they contain such comprehensive and detailed information about the cities/provinces, they are substantial and indispensable sources for studies about the early republican period. They are also important main sources both for the change and transformation process of the early republican period and for the studies regarding the urban history. In this study, the condition of Edirne in 1925-1928 will be discussed in line with the information provided from the State Yearbooks that have not been examined before. For this purpose, the yearbooks of 1925-1926-1927-1928 and 1929 were examined and the administrative division of the province, the livestock and crops obtained from animals, forests, mines, factories, banks, roads, population, schools, associations, hospitals, local papers, and the names of the officers will be announced. Thus, both the local and cultural history of the Edirne province will be tried to be revealed, the changes and transformations in the early republican period will be examined in the micro scale.

It should be kept in mind that many disciplines should work together in urban history studies. Historians are responsible for accessing and processing the data of the period. Provincial Yearbooks are an important step to reach the data of the period in urban history studies and thus to learn about the economy, social institutions, groups and changes of the people living in the cities, and the relations between cultures. On the other hand, considering that the cities are an integral part of the system they are in, the importance of the Provincial Yearbooks for the early Republican period becomes even more evident. As well as following the modernization process of the Young Republic, it is extremely important to look at the past of the cities in order to learn what conditions they are in and what opportunities or impossibilities they are in. Cities have their own identities just like people, and in order to code these identities correctly, it is necessary to look at their history. There are many factors in the formation process of urban identity. Many titles such as its economic structure, the production process in the city, the social life of the city, its educational life, and its ethnic structure give us clues about the identity of the city.

The study of the history of cities means both a period study and a micro-history analysis through a part of a system. To write a city history, so to speak, is to write history from daily life. In order to write the history of the city, micro-studies will make it easier to deal with the history of the city in its entirety. Based on this idea, in this study, both the local history and culture of the Edirne Province will be tried to be revealed, and the changes and transformations in the cities in the early Republican period will be tried to be examined in the micro area.

Key Words: Edirne Province, Yearbook, Governmental Yearbook, Early Republican Era.

GİRİŞ

Erken Cumhuriyet Döneminin kent tarihi çalışmalarında ana kaynak olarak sınıflandırabileceğimiz devlet salnameleri kentleri idari, sosyal, kültürel, ekonomik, demografik ve yerleşim gibi birçok açıdan incelemeye imkân sunmaktadır. Salnamelerin devlet tarafından hazırlanması, Osmanlı Devleti'nde yenilik ve değişim hareketlerinin dönüm noktası olarak nitelendirebileceğimiz Tanzimat Döneminde başlamıştır.¹ Osmanlı Devleti'nde çeşitli alanlarda yapılan ıslahat hareketlerinden biri de devletin yayınlamış olduğu sözünü ettiğimiz salnamelerdir.² Salnameleri kısaca istatikselsel verileri muhteva eden yıllıklar olarak tanımlamak mümkündür. Salnameler aracılığıyla merkezi idare ve taşra arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve iletişimin sağlanması hedeflenmiştir. Osmanlı Devleti'nde üç çeşit salname yayınlanmıştır; Devlet Salnameleri, Vilayet Salnameleri ve resmi kurum ve kuruluşlara ait salnameler. Bu salnameler özellikle on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl şehir tarihçileri açısından resmi istatikselsel veriler olması nedeniyle çalışmalarda ana kaynak olarak kullanılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin salname geleneğinin devamı olup aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'ndeki uzantısı kabul edilebilecek bu yayınlar, 1929 yılında "Devlet Yıllığı" adını almıştır.³ Vilayet Salnameleri, ilgili vilayetin idari taksimatı, mülki amirleri, yerel tarihi ve coğrafyası, tarım ve hayvancılık faaliyetleri, ticari hayatı, nüfusu ve

¹ Bilgin Aydın, "Salname", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, İstanbul 2009, s. 52.

² Devlet Salnameleri ilk defa Mustafa Reşit Paşa öncülüğünde H.1263 (M.1847) yayınlanmıştır.

³ Aydın, *agm*, s. 52.

eğitim gibi birçok konu hakkında önemli istatistiki bilgiler içermektedir. Salnameler kentlerle ilgili bu kadar kapsayıcı ve detaylı bilgiler içermesi nedeniyle Erken Cumhuriyet Dönemi incelemeleri için önemli kaynaklardır.⁴ Hem Erken Cumhuriyet Döneminin değişim ve dönüşüm süreci hem de kent tarihi çalışmaları için önemli ana kaynak eserdir. Ayrıca salnamelerin bir yıl önceki verileri aktardığı da göz önünde tutulmalıdır.

Edirne şehrinin tarihinden bir kesiti devlet salnamelerine göre incelediğimiz bu çalışmada, Cumhuriyet döneminde yayınlanmaya başlayan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi ve yine aynı salnamenin son yayını olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti Yıllığı (1928-1929) çalışmamızın referans kaynağı olacaktır. Edirne'ye ait salnamelerle herhangi bir çalışma yapılmamış olması ve bu istatistiksel verilerin dönemin diğer ana kaynaklarıyla desteklenerek hazırlanmasıyla Erken Cumhuriyet Dönemi Edirne tarihi ve ticari, iktisadi, eğitim ve sosyal hayatıyla ilgili önemli bir boşluk doldurulacaktır. Çalışma ile Cumhuriyetin ilk yıllarına ait salnamelerdeki verilere dayanarak Erken Cumhuriyet Dönemi Edirne şehir tarihi çalışmalarına katkı sunmak amaçlanmaktadır.

1. Edirne Vilayetin Sınırları, Mülki Taksimatı ve Coğrafyası

Serhat şehri Edirne vilayeti hakkında bilgi veren 1925-29 yıllarına ait devlet salnamelerinde Edirne'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuzeybatısında ve Meriç ırmağının sol kıyısında bir şehir olduğudur. Edirne vilayetin coğrafi olarak doğuda Tekirdağ'ın Çorlu kazası, batıda Meriç Nehri ve Yunanistan sınırı, güneyde Çanakale'nin Gelibolu kazası ve kuzeyde de Kırklareli ile çevrili olduğu ve il sınırlarının 7565 kilometre olduğu bilgisine yer verilmektedir.⁵

Tunca, Meriç ve Arda nehirlerinin birleştiği noktada yer alan Edirne bir ova kentidir. Meriç ve Arda nehirlerinin birleştikten sonra Edirne'nin güneybatısından geçmekte ve Tunca nehrinin ise şehrin içinden aktığı bilgisi yer almaktadır. Yine yukarıda zikredilen, 1925-1929 tarihli devlet salnamelerinde Edirne'nin doğusunda Bulgaristan ve Karadeniz'in yer aldığı, güneyde Tekirdağ ve Saros Körfezi, batıda ise Yunanistan ile çevrili olduğu bilgisine yer verilmektedir.⁶

Edirne'nin vilayet merkezi olan Edirne kazası, Uzunköprü, İpsala, Kavaklı⁷ ve Keşan kazalarından oluştuğu ve Edirne kazasının Sırpsındığı, Lalapaşa, Tatarlar, Havsa nahiyeleri ile 91 köyü bulunduğu bilgisi yer almaktadır. Kavaklı kazası 30 köyden, Keşan kazasının İnöz⁸, Mecidiye ve Yerlisu nahiyeleri ile 63 köyden oluştuğu; İpsala'nın İbriktepe nahiyesi ile 20 köyden meydana geldiği belirtilmektedir.

Devlet salnamelerindeki bilgilere göre Edirne'de idari taksimatının sık değiştiği görülmektedir. 1925 tarihli Salnamede Lalapaşa Edirne'ye bağlı bir kaza olarak gösterilmekteyken⁹ daha sonra nahiye olmuştur.¹⁰ Yine 1925 yılında Havsa kaza iken 1926 yılında nahiye olmuştur.¹¹ Keşan kazası da daha önceleri Gelibolu'ya bağlı iken Edirne'ye bağlanmıştır.¹² İpsala'nın da daha önceleri bir nahiye iken 1928 yılında Edirne'ye bağlı bir kaza olarak yer aldığı görülmektedir.¹³

2. Edirne Vilayetin Tarihçesi, İdari Durumu ve Mülki İdare Memurları

Edirne tarihi hakkında bilgi veren 1926-27 tarihli devlet salnamesine göre, Edirne'nin tarihi oldukça eski dönemlere kadar uzandığı, kadim tarihlerde Ursitanbas ismiyle bir kasaba halinde var olduğu asıl şehir hüviyetine Milattan önce ikinci yüzyılda Roma İmparatoru Adriyan tarafından kavuştuğu ve İmparator Adriyan'a ithafen isminin Adriyanopolis olarak kayıtlara geçtiği belirtilmektedir. 723 tarihinde Hüdavendigar Gazi'nin saltanat döneminde Lala Şahin Paşa tarafından fethedildiği ve fethedildikten dört yıl sonra da Osmanlıların ikinci başkenti ilan edildiği bilgisi verilmektedir. Edirne başkent olduktan sonra şehirde imar ve bayındırlık faaliyetlerinin hızlandığının altı çizilmektedir. Yine aynı salnamede şehirdeki camilerden ve köprülerden bahsedilmiş ve Türkler tarafından fethedildikten sonra şehrin imarı ve süslemesinin yapıldığı vurgulanmıştır.¹⁴

⁴ Güneş Şahin, "1926-1927 ve 1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinde Van Vilayeti", *Turkish Studies*, C. 10/9, Yaz 2015, s. 432.

⁵ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1927 s.562; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928*, s. 246.

⁶ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928*, s. 246.

⁷ 1935 yılında ismi Meriç olarak değiştirilmiştir. *Resmî Gazete*, 12 Teşrinievvel 1935, s. 1

⁸ Yeni adı Enez.

⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*, s. 368.

¹⁰ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, s. 562.

¹¹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, s. 568.

¹² *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, s.570. *Resmî Ceride*, 26.6.1926, s. 1.

¹³ *Edirne İl Yıllığı 1967*, s. 27.

¹⁴ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927* tarihli salnamede Türk devrinden sonraki yılları ve tarihi eserleri şöyle ifade etmektedir s. 563; "Gerek bu müddet zarfında ve gerek sonra Edirne şehri hayli tevsi' ve tezyin olunmuşdur. Bunlardan cevâmi' -i şerîfenin en büyüğü ve en musanna'ı Selim-i Sâni tarafından binâ idilmiş olan (Sultan Selim) câmi'idir ki üçer şerefeli dört minâresi vardır. Murâd-ı Sâni tarafından da üç şerefeli ve dört minâreli bir câmi'inşâ idilmiştir ki, minâreler küre-yi arzda bulunan cevâmi'-i şerîfe minârelerinin en büyüğü ve en

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMESİNDE EDİRNE
(1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMESLER)

İdari bakımdan Edirne şehri Osmanlı Devleti idari taksimatında Edirne Sancağının merkezi konumunda olmuş, Cumhuriyet dönemindeki idari taksimatla birlikte de 1924 yılında vilayet olarak idari taksimatı yapılmıştır.¹⁵ 1926-1927 tarihli Devlet Salnamesine göre Edirne’de üç kaza, on iki nahiye ve iki yüz yetmiş köy bulunmaktadır. Edirne merkez kazası, Uzunköprü kazası, Kavaklı ve Keşan kazası. Edirne merkez kazasında Sırp Sındığı, Lala Paşa, Tatarlar ve Havsa nahiyeleri; Uzunköprü kazasında Ömer, Maksutlu (Hamidiye), Zalof (?); Keşan kazasında ise Mecidiye, Yerlisu, İpsala, Enez ve İbriktepe nahiyelerinden oluştuğu görülmektedir.¹⁶

Edirne Vilayeti ile kazalarının isimleri ve memurları 1926-1927 tarihli Devlet Salnamesine göre aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.¹⁷

Tablo 1: 1926-1927 tarihli Devlet Salnamesine göre Edirne Vilayetinde Görev Yapan Memurlar.

EDİRNE VİLAYETİ	
MEMURİYET	İSMİ
Vali	Behcet Bey
Defterdâr	Rüşdü Bey
Tahrîrât Müdürü	Hikmet Bey
Müftü	Mustafa Efendi
Ağır Ceza Mahkeme Reisi	Ahmed Refik Bey
Ağır Ceza Mahkeme Azası	Şevket Bey
Ağır Ceza Mahkeme Azası	İzzet Bey
Birinci Müdde’i Umumi	Ahmed Cevdet Bey
Birinci Müdde’i Umumi Muavini	Resül Sırrı Bey
Aza Mülâzımı	Cemal Bey
Aza Mülâzımı	İffet Hilmi Bey
Sulh Hakimi	.
Müstantik	Hüseyin Basri Bey
Jandarma Kumandanı	Kaymakam Ahmed Rifat Bey
Polis Müdürü	Ahmed Sadi Bey
Maarif Müdürü	.
Sıhhiye Müdürü	Arif Rüstem Bey

yüksekleridir. Yıldırım Bâyezid’in şehzâdesi Emir Süleyman tarafından başlanılarak Musa Çelebi tarafından binâsına devâm ve Çelebi Mehmed tarafından itmâm edilmiş olan (Eski câmi’de cesâmetce Edirne cevâmî’inin ikincisi olup, iki minâresinden biri ya’ni iki şerefelisi mu’ahharan Murad-ı Sâni tarafından ilâve edilmiştir. Dördüncüsü yine Murâd-ı Sâni tarafından binâ edilmiş olan bir minâreli (Murâdiye), beşinci Yıldırım Bâyezid tarafından binâ edilmiş bir kubbeli (Yıldırım Bâyezid) câmi’dir. Murad Hüdâvendigâr Edirne’yi ikinci pâyitaht yapıtlarında binâ itdikleri (Eskisaray) mu’ahharan muhterik olup mahallinde (Sultan Selim) câmi’-i şerifi binâ olunmuştur. Harâb hâlde mevcûd olan saray ise Murad-ı Sâni ve Fâtih Mehmed-i Sâni tarafından binâ edilmiştir. Şehirde mevcûd köprülerden beşi Tunca ve ikisi Meriç nehri üzerinde olup, Tunca üzerindeki en büyüğü kadim olup ba’de’l-feth Gâzi Mihâl tarafından ta’mir edilmiş olan (Mihâl köprüsü)dür ki (Yıldırım) nâm mevki’ ile şehrin arasında mümted olup 758 metre tûlu ve 8 metre arzı vardır. Diğeri Mustafa-yı Sâlis tarafından inşâ edilmiş olan sarrâchâne köprüsüdür. Diğeri ikisi dahî Fâtih Mehmed Sâni tarafından inşâ edilmiştir. Meriç üzerindeki iki köprü’nün dahî en büyüğü olan (Yeniköprü) Mahmûd-ı Sâni tarafından başlanub Abdülmecid’in zamânında ikmâl olunmuştur. Diğeri olan (Eskiköprü) dahî Etmekci Ahmet Paşa isminde bir sâhib-i hayrın eseridir. Gâzi Mihâl gibi ba’zu guzâtın e’âzım ve meşâhîrin türbeleri vardır. Hiç şüphesiz Edirne’yi Türkler i’mar ve tezyin itmişlerdir.”

¹⁵ Nuray E. Keskin, “Cumhuriyet Döneminde Toprağa Dayalı Örgütlenme: İl Yönetim Sisteminin Kuruluşu”, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, Sayı:3, Ankara 2017, s.122.

¹⁶ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi* 1926-1927, s. 562.

¹⁷ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi* 1926-1927, s. 572.

FATMA ÇALIK ORHUN

Tapu	İhsan Bey
Ziraat Müdürü	Ziya Bey
Orman Müdürü	Hasan Tahsin Bey
İskan Müdürü	Şefik Bey
Emlâk-i milliye müdürü	Kâzım Bey
Evkaf Müdürü	Fâ`ik Bey
Baytar Müdürü	Hüseyin Hüsnü Bey
Posta ve Telgraf Baş Müdürü	Necâti Bey
Telgraf Müdürü	Behic Bey
Posta Müdürü	Şevki Bey
Nâfia Baş Mühendisi	Bekir Sıdkı Bey
Vilâyet Müdürü	Ekrem Bey
Muhasebe-yi Hususiye Müdürü	Fâ`ik Bey
Muhasebe Mümeyyizi	Mustafa Bey
Varidat Mümeyyizi	Sefa Bey
Belediye Reisi	Tevfik Sırrı Bey

UZUNKÖPRÜ KAZASI

MEMURİYET	İSMİ
Kaymakam	Reşid Bey
Mal Müdürü	Süleyman Bey
Müftü	Osman Efendi
Mahkeme-yi Asliye Reisi	Mustafa Kâzım Bey
Müddeî Umumi	Zühdü Bey
Mahkeme-yi Asliye Azası	Zeki Bey
Mahkeme-yi Asliye Azası	İkbâl Bey
Mahkeme-yi Asliye Aza Mülazımı	Hikmet Bey
Müstantık	Osman Tevfik Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	Hasan Rıza Bey

KAVAKLI KAZASI

MEMURİYET	İSMİ
Kaymakam	Abdullah Nuri Bey
Mal Müdürü	İbrahim Bey
Müftü	Seyyid Ali Efendi
Sulh Hâkimi	Mehmed Sami Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	Salim Bey

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMESİNDE EDİRNE
(1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMESLER)

KEŞAN KAZASI	
MEMURİYET	İSMİ
Kaymakam	Sezai Bey
Mal Müdürü	Ali Haydar Bey
Müftü	Ahmed Raşid Efendi
Mahkeme-yi Asliye Reisi	Ahmed Kamil Bey
Müdde'î Umumi	Necmeddin Bey
Mahkeme-yi Asliye Azaso	Yusuf Ziya Bey
Mahkeme-yi Asliye a'zâsı	Mehmed Emin Bey
Müstantık	Kânî Bey
Eytam Müdürü	Mehmed Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	İbrahim Vehbi Bey

Edirne vilayetindeki mülki idare memurlarının listeleri de salnameslerdeki bilgiler arasında yer almaktadır. Bu bilgiler çerçevesinde memurlar ve görevleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.
Edirne- Merkez kazası:¹⁸

Tablo 2: 1925-1926 Devlet Salnamesine Göre Edirne-Merkez Kazası Memurların İsimleri.

(1925-1926) EDİRNE-MERKEZ KAZASI MEMURLARI	
MEMURİYET	İSMİ
Vali	Abdullah Sabri Bey
Defterdar	Emin Bey
Tahrirat Müdürü	Hikmet Bey
Müftü	Mustafa Şevki Efendi
Mürettibi Cinayet Mahkemeyi Asliye Reisi	Ahmed Refik Bey
Mürettibi Cinayet Müdde'î Umumisi	Ahmed Cevdet Bey
Mahkemeyi Asliye Azası	Faik Bey
Mahkemeyi Asliye Müddei Umumisi	Sırrı Bey
Mahkemeyi Asliye Müddei Umumisi	Ahmed Refik Bey
Mahkemeyi Asliye Azayı Mülazımı	Cemal Kâmil Bey
Mahkemeyi Asliye Azayı Mülazımı	Nuh Necmeddin Bey
Mahkemeyi Asliye Azayı Mülazımı	Ragıp Bey
Sulh Hakimi	Hayati Nuri Bey
Müstantık	Kemal Bey

¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926, s. 372.

FATMA ÇALIK ORHUN

Jandarma Kumandanı	Kaymakam Ahmed Rifat Bey
Polis Müdürü	Ahmed Sadi Bey
Maarif Müdürü	İsmail Habib Bey
Sıhhiye Müdürü	Arif Rüstem Bey
Umurı Hukukiye Müdürü	Ekrem Bey
Rüsumat Müdürü	Bezmi Bey
Tapu Müdürü	İhsan Bey
Ziraat Müdürü	Ziyaeddin Bey
Orman Müdürü	Hasan Tahsin Bey
İskan Müdürü	Şefik Bey
Emlâk-i milliye Müdürü	Kzım Bey
Evkaf Müdürü	Süleyman Faik Bey
Baytar Müdürü	Hüseyin Hüsnü Bey
Duyûn-ı Umûmiye Baş Müdürü	Raşid Bey
Posta ve Telgraf Baş Müdürü	Necati Bey
Nafia Mühendisi	Mehmed Ali Bey
Nafia Mühendisi	Ekrem Bey
Muhasebe Mümeyyizi	Mustafa Bey
Varidat Mümeyyizi	Ahmet Cenani Bey
Belediye Reisi	İbrahim Bey

1925-26 Devlet Salnamesinde yer aldığı şekliyle Edirne'nin 1924'te vilayet olmasının ardından vali Abdullah Sabri Bey (Karter) olmuştur. 3 Mart 1924 tarihinde Edirne valisi olarak atanan Abdullah Sabri Bey 19 Temmuz 1926'da Mersin valiliğine atanana kadar bu görevini sürdürmüştür.¹⁹

Tablo 3: 1926-1927 Devlet Salnamesine Göre Edirne Merkez Kazasının Memurların İsimleri.²⁰

(1926-1927) EDİRNE-MERKEZ KAZASI MEMURLARI	
MEMURİYET	İSİM
Vali	Behcet Bey
Defterdar	Rüşdü Bey
Tahrirat Müdürü	Hikmet Bey
Müftü	Mustafa Efendi
Ağır Ceza Mahkeme Reisi	Ahmed Refik Bey
Ağır Ceza Mahkeme Azası	Şevket Bey
Ağır Ceza Mahkeme Azası	İzzet Bey
Birinci Müddei Umumi	Ahmed Cevdet Bey
Birinci Müddei Umumi Muavini	Resül Sırrı Bey

¹⁹ "Trabzon, Edirne, Aksaray ve Muş Valiliklerine Cemal, Abdullah, Sabri, Ziya ve Faik beylerin tayini", *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30.18.1.1..9.15.10; Mustafa Fırat Gül, "Abdullah Sabri Karter'in Hayatı, Kişiliği, Faaliyetleri ve "Aksaray Dağarcığı" İsimli Eseri", *Akdeniz Sanat*, C. 3, S. 6, Antalya 2010, s. 90.

²⁰ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*, s. 372.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMELERİNDE EDİRNE
(1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMELER)

Aza Mülazımı	Cemal Bey
Aza Mülazımı	İffet Hilmi Bey
Sulh Hakimi	.
Müstantık	Hüseyin Basri Bey
Jandarma Kumandanı	Kaymakam Ahmed Rifat Bey
Polis Müdürü	Ahmed Saadi Bey
Maarif Müdürü	.
Sıhhiye Müdürü	Arif Rüstem Bey
Tapu	İhsan Bey
Ziraat Müdürü	Ziya Bey
Orman Müdürü	Hasan Tahsin Bey
İskan Müdürü	Şefik Bey
Emlâk-i Milliye Müdürü	Kâzım Bey
Evkaf Müdürü	Faik Bey
Baytar Müdürü	Hüseyin Hüsnü Bey
Posta ve Telgraf Baş Müdürü	Necati Bey
Telgraf Müdürü	Behiç Bey
Posta Müdürü	Şevki Bey
Nafia Baş Mühendisi	Bekir Sıdkı Bey
Vilâyet Müdürü	Ekrem Bey
Muhasebeyi Hususiye Müdürü	Fâik Bey
Muhasebe Mümeyyizi	Mustafa Bey
Varidat Mümeyyizi	Sefa Bey
Belediye Reisi	Tevfik Sırrı Bey

1926-27 Devlet Salnamesinde vali olarak Behçet Bey görülmektedir. Asker kökenli olan ve Mübadele İmar ve İskân Genel Müdürlüğünde görev yapan Ali Behçet Bey (Günay) 3 Mart 1926'da Edirne valisi olarak göreve başlamıştır.²¹

Tablo 4: 1927-1928 Devlet Salnamesine Göre Edirne-Merkez kazası Memurların İsimleri.²²

(1927-1928) EDİRNE-MERKEZ KAZASI MEMURLARI	
MEMURİYET	İSMİ
Vali	Emin Bey
Defterdar	Bhaeddin Bey
Tahrirat Müdürü	Hikmet Bey
Müftü	Mustafa Efendi
Ağır Ceza Mahkeme Reisi	Ahmed Refik Bey
Ağır Ceza Mahkeme Azası	Şevket Bey

²¹ Oral Onur, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Edirne Yönetim Şekilleri ve Edirne Valileri*, Edirne Valiliği Yayınları, 2004, s. 75.

²² *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928*, s. 480.

FATMA ÇALIK ORHUN

Ağır Ceza Mahkeme Azası	Mehmed Gâlib Bey
Müddei Umumi	İsmail Hakkı Bey
Müddei Umumi Muavini	Muammer Bey
Sulh Hakimi	Ali Fuad Bey
Müstantık	Hüseyin Basri Bey
Polis Müdürü	Saadeddin Bey
Maarif Müdürü	Memdüh Bey
Sıhhiye ve Muavenet-i İctimayi Müdürü	Ârif Bey
Merkez-i Hükümet Tabibi	Ali Şerif Bey
Posta Müdürü	Şevki Bey
Telgraf Müdürü	Behiç Bey
Nüfus Müdürü	Muharram Bey
Belediye Reisi	.

1927-28 yılı Devlet Salnamesinde de vali olarak Emin (Arda) Bey'in adı görünmektedir. Emin Bey 18 Ocak 1928'de Edirne valisi olarak göreve başlamıştır. Görevi 9 Mayıs 1932 tarihine kadar devam etmiştir.²³

Tablo 5: 1928-1929 Devlet Yılığına Göre Edirne- Merkez kazası Memurların İsimleri.²⁴

(1928-1929) EDİRNE-MERKEZ KAZASI MEMURLARI	
MEMURİYET	İSMİ
Vali	Emin Bey
Defterdar	Bahaeddin Bey
Tahrirat Müdürü	N. Recai Bey
Umuru Hukukiye Müdürü	Sedat Bey
Mahkemei Asliye Reisi	İsmail Hakkı Bey
Müddei umumi	İ. Hakkı Bey
Muavin	Muammer Bey
Aza	Galip Bey
Aza	M.Halit Bey
Aza Mülazimi	İbrahim Bey
Sulh Hakimi	Ali Fuat Bey
Müstantık	Hüseyin Basri Bey
Polis Müdürü	Saadeddin Bey
Maârif Müdürü	Salim Bey
Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâ'ıye Müdürü	Ârif Bey
Muhasebei Hususiye Müdürü	Faik Bey
Nüfus Müdürü	Muharrem Bey

²³ Edirne İl Yılığı 1967, Dizerkonca Matbaası, 1968. s. 4.

²⁴ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yılığı 1928-1929, s. 250.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMESİNDE EDİRNE
(1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMESLER)

Tapu Müdürü	İhsan Bey
Evkaf Müdürü	Cemal Bey
Orman Müdürü	İbrahim Bey
Ziraat Müdürü	Ziya Bey
Baytar Müdürü	H. Hüsnü Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	Yakup Bey
Posta ve Telgraf Merkez Müdürü	Behiç Bey
İskan Müdürü	Şefik Bey
Merkez Hükümet Tabibi	.
Belediye Reisi	Mithat Bey

1925-29 Devlet Salnamesinde bilgisi verilen bir diğer başlıkta belediyelerin bütçeleri olmuştur. 1925-1926 tarihli salnamede belediye bütçesi 130.980 lira olarak kaydedilmiştir.²⁵ 1926-1927 ve 1927-1928 devlet salnamesinde bütçeye dair bir bilgi bulunmamaktadır.²⁶ 1928-1929 tarihli devlet salnamesinde ise Edirne Vilayetinin geliri 836.797 lira olarak kaydedilmiştir. Yine aynı tarihli salnamede vilayetin 728.264 lira özel gelir, 800.000 lira da belediye geliri olarak kayıt altına alındığı görülmektedir.²⁷ Bu bilgiden hareketle belediye gelirinun yaklaşık altı kat arttığını söyleyebiliriz.

1925-29 arasındaki devlet salnamesinde ayrıca vilayet dâhilinde işlenen adli suçlara ait de bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre, 1924 senesinde 495, 1925 senesinde 485,²⁸ 1926 senesinde altı aylık 530²⁹, 1928 senesinde 575 çeşitli kabahat vuku bulmuştur.³⁰

3. Edirne Vilayetinin Nüfusu

Vilayet salnamesinde şehirlerin yapısını anlamak adına verilen önemli bilgilerden bir diğeri de demografi olmuştur. Salnamesinde hem kadın hem erkek nüfusu verilirken nüfusun doğum, ölüm ve boşanma oranı da ayrıntılı şekilde aktarılmıştır.

1925-1926 tarihli salnamede Lalapaşa kazasının nüfusu 14.799³¹, Kavak kazasının nüfusu 11.188³², Uzunköprü kazasının nüfusu 30.702³³, Havsa kazasının nüfusu ise 1.314³⁴ olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo 6: 1927-1928 Tarihli Devlet Salnamesine Göre Edirne Vilayetinin Nüfus Bilgileri.

	Kadın Nüfus	Erkek Nüfus	Toplam Nüfus
EDİRNE MERKEZ	34779	33660	68436
UZUNKÖPRÜ	17206	43488	33694
KAVAKLI	6439	5941	12380
KEŞAN	18507	17869	28,17
TOPLAM	76931	73958	150889

1928-1929 Devlet Salnamesine göre ise ilin kayıtlı genel nüfusu merkez kazada 68.439, Uzunköprü'de 33.694, Kavaklı 13.380, Keşan 36.376 ve genel toplam 150.889 kişi olarak verilmektedir.³⁵ 1928-1929 tarihli

²⁵ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1925-1926, s. 368.

²⁶ 1927-1928 tarihli devlet salnamesinde Edirne vilayeti ile ilgili ilk sayfanın altına "Mahallinden ihsâ'î ma'lûmât istihsâli kâbil olamamıştır" dipnot düşülmüştür. Özellikle 1927-1928 tarihli salnamedeki veriler çok sınırlıdır. *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1927-1928, s. 478.

²⁷ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı* 1928-1929, s. 249.

²⁸ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1925-1926, s. 369.

²⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1925-1926, s. 568.

³⁰ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı* 1928-1929, s. 249.

³¹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1925-1926, s. 369.

³² *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi* 1925-1926, s. 370.

³³ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi* 1925-1926, s. 370.

³⁴ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi* 1925-1926, s. 371.

³⁵ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı* 1928-1929, s. 247.

FATMA ÇALIK ORHUN

salnamede nüfus en ayrıntılı şekilde verilmiştir. Buradaki bilgilere göre şehirdeki kadın ve erkek nüfusun yanı sıra doğan ve ölenler ayrıca boşanan nüfusta eklenmiştir.

Tablo 7: 1928-1929 Devlet Yılığına Göre Nüfus Özellikleri.

KAZALAR	Kayıtlı Toplam Nüfus			Doğanlar			Ölenler			Evlenenler	Boşananlar
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam		
EDİRNE	33660	33779	68439	837	731	1568	534	543	1077	997	78
UZUNKÖPRÜ	16488	17206	33694	231	232	463	190	140	330	464	29
KAVAKLI	5941	6439	13380	181	182	363	115	138	253	175	4
KEŞAN	17869	18507	36376	562	510	1072	334	373	707	451	25
TOPLAM	73958	76931	150889	1811	1655	3466	1173	1193	2367	2037	156

Edirne Vilayetinin nüfus bilgileri içerisinde diğer yıllara ait salnamelere doğum, ölüm, evlenme ve boşanmayla ilgili bilgiler verilmediği için karşılaştırma yapmak mümkün olmamıştır. Yine de bu tabloya bakıldığında boşanma olayının en az görüldüğü yer Kavaklı kazası olduğu görülmektedir.

4. Edirne Vilayetinin Eğitim-Dernekler-Kültür-Sağlık Durumu

Edirne vilayetinde okul ve öğrenci sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Edirne’de Türk okullarının yanı sıra vilayette yaşayan gayrimüslimlerin de kendilerine ait okullarının var olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti’nin bünyesinde yaşayan tüm milletlerin kendi dilinde ve kendi kültüründe eğitim alma hakkına sahip olmasından dolayı Edirne’de hem Gayrimüslimlere ait okulların hem de yabancı devletler okullar açmıştır. Edirne’de açılan bu okullara bakıldığında Rumlara ait Kir (Mekteb-i Kir/ Zinsas Okulu) ile dört erkek, bir kız ve on ilkokul bulunmaktadır. Ermeni cemaatine ait Arşagonyan, Hrisimiyan, Okansaser, Torkomyan ve Kösadurcuyan isimli beş okul bulunmaktadır. Musevilere ait ise İttihad-I İsrailiyad okulunun kız ve erkek okulları bulunmaktadır. Yine Bulgarlara ait ordodoks kız ve erkek okulları ve katolik Bulgarlar için ayrı bir okul bulunmaktadır. Yine Avusturya Kız Özel Okulu ve Sör Dö Şarite isimli Fransız okulları yer almaktadır.³⁶

Salnamelerde Türkiye Cumhuriyeti’ne ait okulların yanı sıra Fransız, İtalyan, Bulgar ve Musevilere ait okullar ve bu okullara ait öğrenci sayıları şöyledir;

İlk okullarda öğrenci mevcudu 2,082 kız, 2991 erkek olmak üzere 5,073; ana talebe mevcudu 144 kız, 138 erkek olmak üzere toplam 282; ecnebî ve ekalliyet okulları ise 1 Fransız okulu³⁷, 1 İtalyan okulu³⁸, 1 Musevi okulu³⁹, 1 Bulgar mektebi⁴⁰ olup öğrenci sayıları şöyledir; Fransız öğrenci sayısı 21 kız ve 21 erkek olmak üzere 42, İtalyan öğrenci sayısı 25 kız, 20 erkek; Musevi öğrenci sayısı 249 kız ve 288 erkek; Bulgar öğrenci sayısı 14 kız, 133 erkek; Musevi öğrenci sayısı 235 kız ve 240 erkek öğrencidir. 1927 yılında Edirne’de toplam öğrenci miktarı 7300’den fazla olduğu kaydedilmiştir.⁴¹ Bu okullar Lozan Antlaşması’ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin düzenlemelerine tabii tutulmuştur. Diğer yandan yine Lozan Antlaşması’yla kapitülasyonların kalkması ve gayrimüslim nüfusun azalması ve bu okullar üzerindeki denetlemeler ve kısıtlamaların artmasıyla sayıları günden güne azalmıştır.

İstanbul’a ve Balkanlara yakın olması ayrıca imparatorluğun eski başkenti olması nedeniyle Edirne Vilayetinde oldukça yoğun cemiyet hayatı olduğu görülmektedir. Yine farklı azınlıklara ait cemiyetlerinde bu dönemde faal olduğu görülmektedir. Devlet Salnamelerinin kaynak alınarak yapılan çalışmalara

³⁶ Bilgiler için bkz. Ratip Kazancıgil, Nilüfer Gökçe, Ender Bilar, *Edirne’nin Eğitim Tarihi (İlk-Orta Öğretim) 1361-2005*, Edirne Valiliği Yayınları No:26, Edirne 2006.

³⁷ Edirne Karaağaç Fransız Mektebi: 1873 yılında inşa edilen ve aynı yıl faaliyete geçen okulun kurucusu Pergalé Peer’dir ve okul 2 kat ve 21 odadan oluşmaktadır. Mustafa Serhan Yücel, *“Türkiye’de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları (1925-1926)”*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Bilecik 2016, s.70-71.

³⁸ 1904’te iki İtalyan Okulu var iken 1925 gelindiğinde okula sayısı 1’e düşmüştür. 1925 tarihinde faal olan okul 1906 yılında faaliyete geçmiştir. 1925 yılında okulun kurucu temsilcisi Rahibe Marikaseviye, müdürü ise Rahip Venspiçuni’dir. Yücel, *a.g.t.*, s.86-87.

³⁹ 1903 yılında faaliyete geçen okulun kurucu temsilcisi Musevi Cemaati Reisi Avram Semah müdürü ise Mois Tirani’dir. 2 katlı ve 26 odalı okulun aynı bina içinde erkek, kız ve anasınıfı olmak üzere üç ayrı bölümü bulunmaktadır. Yücel, *a.g.t.*, s.305-307.

⁴⁰ 1899 yılında ruhsatname alan okulun binası 1913 yılında inşa edilmiş 5 katlı ve 20 odadan oluşmaktadır. Kurucusu Dr. Benidiyerol’dur. Edirne’deki Bulgar Okulu Türkiye’deki Bulgar okulları içerisinde fiziki koşulları en iyi olan okuldur. Yücel, *a.g.t.*, s.132-133.

⁴¹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927*, s. 567- 568.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMESİNDE EDİRNE

(1925, 1926, 1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMESLER)

bakıldığında cemiyet/kulüp/dernek gibi kurumların Edirne’de diğer şehirlere oranla ne kadar yaygın olduğu görülmektedir.⁴²

Edirne vilayetinde Cumhuriyet Halk Fırkasının şubesi, Muallimler Birliği, Türk Ocağı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Otomobil ve Traktör Şoförleri Cemiyeti, Mütakâid Zabitan Teavün Cemiyeti, Hayrât-ı Şerife Hademe Cemiyeti, Edirne Mahfili, Muallim Mektepleri Mezunları Cemiyeti, Uhuvvet Kulübü, Muâvenet-i Hayriye, Nepepe Reisi Mösyö Hayriye Cemiyeti, Musevi Edirne Gençler Cemiyeti, Musevi İşçiler Cemiyeti, Himâe-yi Etfâl Cemiyeti, Mübale Cemiyeti, Halk Gece Mektepleri, İlk Tedrîsât Muallimler Derneği Cemiyeti, Şark Şimendiferleri Teavün Cemiyeti, Edirne Kulübü, Edirne Tayyare Cemiyeti, Sarayıçspor Kulübü, Meriç İdman Yurdu, Paşailispor Kulübü ve Tinyot Perit Musevi Cemiyeti vardır.⁴³

Yukarıda belirttiğimiz bu organizasyonlar aynı zamanda kentin birçok alanda kalkınması ve gelişmesi için de hizmet etmektedir. Halk Gece Mektepleri gibi organizasyonlar okuma-yazma oranına katkı sunduğu gibi Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) de savaştan geriye kalan kötü izleri silme noktasında çalışmalar yapmıştır. Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin ayrıca kazalarda da yer aldığı görülmektedir. Yine Şark Şimendiferleri Teavün Cemiyeti ya da Otomobil ve Traktör Şoförleri Cemiyeti gibi kendi sektörlerinde çalışanların haklarını korumak ve sorunlarını çözmek için kurulmuş olan organizasyonlarda bulunmaktadır.⁴⁴ Yine ülkenin muhtelif şehirlerinde kurulduğu anlaşılan “Mutekaid (Emekli) Zabitan Teavun Cemiyeti” Edirne’de de kurulmuş olup emekli olan zabıtlar ve aileleri arasında yardımlaşmayı hedeflediği anlaşılmaktadır.⁴⁵

Edirne Vilayeti’ndeki genel sağlık durumuyla ilgili bilgilerin de yer aldığı salnameye göre, Vilayette genel sağlık durumunun iyi olduğu, emrazı sâriye ismiyle belirtilen bulaşıcı hastalıkların görülmediği belirtilmiştir. Bulaşıcı hastalık olarak yalnızca sıtma ve nezle-i müstevliye yani grip olduğu kayıt edilmiştir. Devlet salnameleriyle ilgili yapılan diğer çalışmalara bakıldığında birçok hastalıkla ilgili bilgiler yer aldığı göz önüne alınırsa Edirne’nin sağlık konusundaki durumu daha iyi anlaşılacaktır.⁴⁶ Yine dönemin gazetelerinden Hâkimiyet-i Milliye’nin 1929 yılı gazetesindeki haberi de bu durumu doğrulamaktadır. Gazetede Edirne’de sağlık durumunun oldukça iyi olduğu ve herhangi bir bulaşıcı hastalık salgını olmadığı yer almıştır.⁴⁷ Edirne Vilâyet merkezinde kırk yataklı belediyeye ait bir hastane ile bir bulaşıcı hastalıklar için (emraz-ı zühreviye) dispanserinin olduğu kayıt edilmiştir.⁴⁸ Ayrıca Uzunköprü ve Kavaklı kazalarında birer dispanser ile Keşan kazasında bir hastane bulunduğu görülmektedir.⁴⁹

5. Vilayetin Basın Hayatı

1554 gibi erken bir tarihte matbaa ile tanışan Edirne’de ilk gazete ancak 17 Ağustos 1867 yılında basılan Edirne Gazetesi olmuştur.⁵⁰ Salnamelerde Edirne Postası, Paşaili Gazetesi, La Bos De La Verdad Gazetesi ve Milli Gazete’nin ismi yer almaktadır. Cumhuriyet arşivinde yer alan 1928 tarihli belgede Milli Eğitim Bakanlığı’na Edirne’deki basın yayın organlarının gönderildiği cetvelde de Edirne Postası, Milli Gazete ve Hakikat Sedası adıyla La Bos De La Verdad gazetesinin isimleri yer almaktadır.⁵¹ 1927 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Malul Gaziler Büyük Ticaret Salnamesinde de yine bu üç gazetenin bilgisi verilmiştir.⁵²

Edirne Postası; İktisadi, içtimai ve edebî mahiyette olmak üzere intişâr iden (Edirne postası) 18 Haziran/341 (Miladi 1925) tarihinde te’sîs edilmiştir. Sâhib-i imtiyâz ve ser muharriri Emir Necmeddin muharrirleri Muhyiddin Vedad ve Hüseyin Hüsnü Beylerdir. Kendi matba’ası mevcûd olub aded-i tab’ı 400 ile 500dür.

Paşaili Gazetesi; Haftada iki def’a Pazar ve Çarşamba günleri intişâr iden (Paşaili) gazetesi 24/Şubat/339 (Miladi 1921) senesinde te’sîs edilmiştir. Sâhib-i imtiyâz ve müdür-i mes’ûlü Mustafa Kâsım Bey (Yolageldili) hey’et-i tahrîriyesi Emin Necmeddin, Muhyiddin Kasım, H. Sami, Mahmûd Nedim, Cemal Edhem, Derviş Zeynel Beylerdir. Kendi matba’ası yoktur. Aded-i tab’ı 700’dür.

⁴² Gülşah Kurt Güveloğlu, “Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinde Rize (1925-1929)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Haziran 2020, C.6, S.2, s.542; Güneş Şahin, “1926-1927 ve 1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinde Van Vilayeti”, *Turkish Studies*, C.10, S.9, Ankara 2015, s.434; Hürü Sağlam Tekir, “1927-1928 Devlet Salnamesinde Sinop Vilayeti”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.13, Kars 2014, s.138.

⁴³ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 568.

⁴⁴ Ülkü İleri, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İşçi Örgütlenmelerini Hazırlayan Etmenler”, *Emek ve Toplum Dergisi*, C. 3, S. 7, Ankara 2014, s. 38-39.

⁴⁵ Zeynel Özlü, “Gaziantep’te Sosyal ve Kültürel Yaşam Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gaziantep’te Sosyo-Ekonomik Durum”, *Tarihten Günümüze Ayıntap-Gaziantep, Uluslararası Gaziantep Tarihi Sempozyumu Milli Mücadele Dönemi Gaziantep Bildiri Kitabı*, Ankara 2018 s. 1258.

⁴⁶ Güveloğlu, s.543; Şahin, 442; Tekir, 139-140; Kopar, a.g.m, s.191.

⁴⁷ “Edirne Vilayeti Dâhilinde Feyiz ve Bereket”, 21, 05,1929, *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi*, s. 1

⁴⁸ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 567.

⁴⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 569, 570.

⁵⁰ Ender Bilal, *Edirne’nin Basın-Yayın Tarihi (1361-2006)*, Edirne Valiliği Yayınları No:28, Edirne, 2008, s. 88.

⁵¹ “Edirne’de Yayınlanan Gazetelere Ait Cetvel” *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 180.9.0.0-45-232-26.

⁵² *Türkiye Cumhuriyeti Malul Gaziler Büyük Ticaret Salnamesi*, İstanbul Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul 1927, s. 474.

La Bos De La Verdad Gazetesi; 1326 senesi (1910-1911) Kânûn-ı Sânisinde te'sîs edilmiştir. Sâhib-i imtiyâz ve ser muharriri Yasef İsrâ'il, Yarisak Efendidir.⁵³ Kendi matba'ası yoktur. Aded-i tab'ı beşyüzdür.⁵⁴ Haftalık olarak yayınlanan gazetenin dili İspanyolcadır, gazetenin başlığında Osmanlıca olarak " Hakikat Sedası" ifadesi yer almaktadır.

Millî Gazete; 3 Teşrin-i Evvel 927'de intişâra başlamıştır. Haftada iki def'a neşr olunmaktadır. Başmuharriri Hâşim Cevdet, müdür-i mes'ûlü Emin Necmeddin Beylerdir.⁵⁵

6. Edirne Vilayetinde Ziraat-Hayvancılık ve Ticaret Durumu

Edirne'nin tarım ürünleri konusunda verimliliğinin oldukça iyi olduğu salnamelere kaydedilmiştir.⁵⁶ İklim ve toprak yapısının tarıma uygun olması da Edirne'nin tarım ve hayvancılık konusunda oldukça elverişli bir kent olmasına olanak sağlamıştır. Kentin, Meriç, Tunca ve Arda nehirlerinin birleştiği bir ovada kurulması ve bu nehirlerle çevrenmesi de tarım arazilerinin sulanmasını kolaylaştırmış ve sulcu tarım yapılabilmesi bölgedeki ürün çeşitliliği ve miktarını da arttıran bir diğer etken olmuştur.

6.1. Ziraat

1925 yılında buğday ve kızılca 33197 dönüm ekilip 4923240 kıyye⁵⁷; 20862 dönüm arpadan 380520 kıyye ve 7742 dönüm çavdar 1161300 kıyye; 19010 dönüm mısırdan 2281200 kıyye; 1062 dönüm darıdan 127740 kıyye alınmıştır. Bu hububatların yanı sıra çeşitli türde ekilen 2584 dönüm zahireden 322470 kıyye mahsul alındığı kaydedilmiştir. 600 dönüm susamdan ise 3000 kıyye mahsul alınmıştır.⁵⁸ 1926 yılındaki salnamede Edirne vilayetinde 2.343.609 dönüm arazinin 864,699 dönümü her sene, 735,814 dönümü münavebe (nadas) usulüyle işlenmiş ve 743,096 dönümü de ziraata elverişli arazi olarak kayıtlara geçmiştir. 1925 senesinde 2.890.631 kıyye yeni mahsul elde edilmiştir. Tütüncülüğün son dönemde oldukça geliştiği ve özellikle gelen mübadillerin tütüncülüğün hem gelişmesi hem de geçim kaynağı açısından da önemi vurgulanmıştır.⁵⁹

Tablo 8: 1928 yılı itibarıyla Edirne merkez kaza, Uzunköprü, Kavaklı ve Keşan kazalarında ekilen yer ve elde edilen ürün toplam durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.⁶⁰

ÜRÜNLER	EKİLEN DÖNÜM	ALINAN MAHSULAT
Buğday	326360	22964486
Arpa	244158	23602552
Yulaf	1088	347863
Çavdar	151682	17280275
Burçak	11886	1034318
Mısır	45498	3109306
Darı	4557	346877
Bakla	625	7500
Patates	100	2000
Susam	34803	1295614
Kenevir	2000	300000
Afyon	1958	1235 (sakız)
Pamuk	----- ⁶¹	12035
Tütün	830	72400

⁵³ Ender Bilal, Josef Barishac tarafından yayınlandığı ifade etmektedir. s. 105.

⁵⁴ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1925-1926, s. 371; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 571.

⁵⁵ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1927-1928, s. 479.

⁵⁶ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 564.

⁵⁷ Osmanlı döneminde kullanılan bir ağırlık ölçü birimi olan Kıyye, okka, hokka, vakıyye gibi isimlendirmeleri bulunmaktadır. Kıyyenin karşılığı 400 dirhemdir. Cengiz Kallek, "Okka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.33, İstanbul 2007, s.338-339.

⁵⁸ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1925-1926, s. 371.

⁵⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1925-1926, s. 564.

⁶⁰ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı* 1928-1929, s. 248.

⁶¹ Zeriyyat kısmında pamuk ile ilgili bilgi yokken, istihsalat kısmında pamuktan elde edilen ürün bilgisi vardır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMESİNDE EDİRNE (1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMESLER)

6.2 Hayvancılık

Edirne'nin ovalık bir sahada yer almasından dolayı verimli topraklara sahip olması, bol sulara ve çayırıklara sahip olması sebebiyle hayvancılıkta oldukça müsait bir kent olmuştur. Edirne vilayeti ve kazalarında hemen her çeşit küçük ve büyük baş hayvan yetiştirilmiştir. Lakin Edirne'de küçükbaş hayvancılığın daha yaygın olduğu görülmektedir. Edirne zaten kıvrık koyun türüyle ünlüdür.⁶²

Edirne vilayetinde 1.339 at, 1.135 kısarak, 711 tay, 205 ester, 3.043 eşek, 211 boğa; 13.167 öküz, 18.212 inek, 11.523 tosun ve düğe, 12.640 dana buzağı, 132 manda boğası, 2.072 erkek manda, 3.571 dişi manda; 5.301 koç 15.1404 koyun, 1.374 teke, 24.618 keçi vardır.⁶³ Toplam küçükbaş hayvan sayısı 57.127'dir.⁶⁴ Sırsındığı nahiyesinde 4 aygır, 9 beygir, 34 kısarak, 26 tay, 16 erkek eşek, 41 dişi eşek, 201 koç, 4.359 koyun, 2.084 kuzu, 491 inek, 186 tosun, 116 düve, 189 dana, 259 buzağı, 92 erkek manda 79 dişi manda, 58 malakdır.⁶⁵ Uzunköprü kazasında 82.113 davar, 14.573 baş sığır cinsinden, 2.122 baş at cinsinden hayvan bulunmaktadır.⁶⁶ Kavaklı kazası beygir 801, katır 76 eşek 427, manda 1.010, öküz 2.016, inek 2.727 koyun 27.443, keçi 4.879 vardır.⁶⁷ 1928-1929 Devlet Yılığında ise yalnızca ehli hayvanlar bildirilmiştir; vilayet genelinde 1.238 at, 2.395 kısarak, 5.441 eşek, 279 katır, 111 deve, 44.392 inek, 24.594 öküz, 7.287 manda, 22.7302 koyun ve 62.003 keçi bulunmaktadır.⁶⁸

Hayvanlardan elde edilen ürünlerin başında peynir gelmektedir. Edirne merkez ve Uzunköprü, Kavaklı kazalarında peynir üretimi her geçen arttığı ifade edilmiştir.⁶⁹ Uzunköprü'de 14.000 teneke beyaz peynir üretilmiştir.⁷⁰ Uzunköprü'deki demiryolu vasıtasıyla peynirlerin ihracatının kolaylaştırmıştır ve yetmiş bin lira peynirden Kavaklı kazasına gelir elde edildiği kayıt edilmiştir.⁷¹ Yine vilayette halk, yük ve yolcu taşımada kullanılan beygir, ester, merkeb-hergele-himar, kısrağında bölgede yetiştirildiği görülmektedir. Bu saydığımız hayvanlar sivil olduğu kadar askeri amaçlarda kullanılmaktadır.

6.3. Ticaret

Edirne, Osmanlı Devleti'nin Batı'ya bağlayan önemli bir Doğu-Batı ticaret yolu üzerinde yer almış Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonrada ülkenin Batı'ya açılan serhad şehir olmuştur. Bu durum Edirne'deki ticaret hayatının üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır. Devlet Salnamelerinde de bu durumun altı çizilmiştir. Salnamelerde Edirne'nin Sirkeci'den kalkan Avrupa demiryolunun üzerine bulunması Edirne'nin ticaret ve iktisadi gelişmesine büyük katkı sağlandığı ifade edilmiştir.⁷² Demiryollarının varlığı ithalat ve ihracatı kolaylaştırıcı önemli bir faktördür. Yine Edirne'nin şose yollarının daha çok ve daha iyi durumda olması, arazi yapısı ve iklimin de üretim üzerindeki etkisiyle iktisadi hayatın üzerinde olumlu etki yapmıştır. Eski başkent olması ve bedesten ve hanlarının olması da yine Edirne'nin Osmanlı döneminden gelen aktif bir ticari hayat geleneğinin olması da bir başka etkidir.

6.3.1 Fabrikalar

Tablo 9: Edirne Vilayetinde Fabrikalar⁷³

CİNSİ	MEVKİ'İ	SÂHİBİNİN İSMİ	YAPDIĞI İŞ
Dakik Fabrikası	İki köprü arasında	Belediyeye ait	Yevmiye 250-300 çuval un
Yapak Ve Dolab Makinesi	“	Bahaeddin Bey	Yapak tarar
“	“	Ligoraki Efendi	“
Torna Destgâhı	Çilingirli çarşısında	İzzet ve Mustafa Beyler	Her nev' motor aksâmi ve âlât-ı zirâ'ye ta'mir ider

⁶² Haluk Kayıcı, *Salnamelere Göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne 2013, s.267.

⁶³ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, s. 564.

⁶⁴ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, s. 568.

⁶⁵ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 568-569.

⁶⁶ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 569.

⁶⁷ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 570.

⁶⁸ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yılığı, 1928-1929*, s. 248.

⁶⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 564.

⁷⁰ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, i, 1925-1926, s. 370.

⁷¹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1925-1926, s. 369.

⁷² *Türkiye Cumhuriyeti Malul Gaziler Büyük Ticaret Salnamesi*, 1927, s. 475.

⁷³ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, s. 564-565.

FATMA ÇALIK ORHUN

“	“	İbrahim ve Nuri Beyler	“
Soğuk Hava Deposu	Yangın kulesi ittisâlinde	Muhâsebe-yi husûsiyeye â'id olub Tefvik Bey uhdesinde	24 sâ'atde bin kıyye buz i'mâl ider
Dakîk Fabrikası	Kadı Bedreddin Mahallesi	Osman Bey	Yevmiye altı bin kıyye un
Araba İmalathanesi	Dârü's-siyâde Mahallesi	İsmail Ağa	Araba vesâ'ire
“	Şahin Mahallesi	Emin Ağa	Araba
Araba İ'Mâlâthânesi	Külâhnûz Mahallesi	Halil Ağa	Araba
“	Dârü's-siyâde Mahallesi	Mehmed Ağa	“
Dakîk Fabrikası	Kayıkda	Halid Bey	Yevmiye 80 çuval un
Konserve Fabrikası	Sarrâçhâne köprüsü başında	Komandit şirketi	Tâze sebze ve meyve konservesi i'mâl ider
Dakîk Fabrikası	Tekke kapuda	Fikret Bey	Yevmiye dört bin kıyye un
Araba İ'Mâlâthânesi	“	.	.
Araba İ'fabrikası	Horoslu bayırında	.	Mâhiye yüz otuz bârgîr arabası i'mâl ider
Dakîk Fabrikası	Bostan pazarında	Kasım Efendi ve şürekâsı	Yevmiye yüz kıyye un
Değirmen	.	Lütfü Bey ve şürekâsı	Yevmiye 600 kıyye un

Tablonun dışında Edirne vilayetinde çok sayıda değirmenin varlığı yine salnamede not olarak düşülmüştür. Ayrıca vilayette muhtelif iş yapan 255 adet işyeri olduğu da belirtilmiştir.⁷⁴ Yukarıdaki tablo incelendiğinde Edirne'deki fabrikaların bölgede üretilen tarım ürünleriyle doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Bölgede en yaygın fabrika olarak un fabrikaları ve değirmenlerin varlığı da bunu göstermektedir. Ayrıca fabrikaların üretim miktarlarına bakıldığında da küçük ölçekli fabrikalar olduğu görülmektedir.

6.3.2 Edirne Vilayetinde Şirketler

Tablo 10: Edirne Vilayetinde Anonim Şirketler⁷⁵

ANONİM ŞİRKETLER	SINIFI	ADRESİ	İŞTİGÂL EYLEDİĞİ MU'ÂMELÂT
Asikorasyonu cezâh sigorta anonim şirketi Edirne şubesi	3	Edirne'de Rüstem Paşa hânında	Sigorta mu'âmelâtı
Tütün Türk anonim şirketi şubesi	3	Edirne'de Balıkpazarında	Tütün mu'âmelâtı
Şark tütün Türk şirketi şubesi	3	Edirne'de İstanbul yolunda	“
Türkiye milli sigorta şirketi şubesi	3	Edirne'de Rüstem Paşa hânında	Sigorta mu'âmelâtı
Makedonya Asya-yı sagır şirketi şubesi	3	Edirne'de Balık pazarında	Tütün mu'âmelâtı
İsviçre milli sigorta	4	Edirne'de İkikapulu	Sigorta mu'âmelâtı

⁷⁴Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 565.

⁷⁵Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 565.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMELERİNDE EDİRNE
(1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMELER)

şirketi şubesi		hânda	
Reonya Bani Edriyatiksa şirketi şubesi	3	Edirne’de Zindan altı câddesinde	“
Viktorya ve Viktorya Dubriş anonim şirketi	4	Edirne’de İkikapulu hânda	“
Anyon Doparş sigorta anonim şirketi	4	Edirne’de İkikapulu hânda	Sigorta mu’âmelâtı
İstanbul 14ahi anonim şirketi	4	“	“
Şark sigorta anonim şirketi	4	Edirne’de Balık pazarında	“
İstanbul Küçük istikrâz sandığı	4	Edirne’de İkikapulu hânda	Sarrâfiye mu’âmelâtı
Singer dikiş makinesi sandığı	4	Edirne’de Dârü’l-eytâm çarşısı	Makine ve yedek âlâtı satışı
Bulgarya harîk sigorta şirketi sandığı	4	Edirne’de Reşâdiye câddesinde	Sigorta mu’âmelâtı
Di Konoldand Asvarans kompani limited	4	“	“

Tablo 11 : Edirne Vilayetinde Komandit Şirketler⁷⁶

KOMANDİT ŞİRKETLER	SINIFI	ADRESİ	İŞTİGÂL EYLEDİĞİ MU’ÂMELÂT
Yolageldili-zâde Kasım Bey ve şürekâsı	2	Edirne’de Rüstem Paşa hânında	Kundra, tütün, 15ahire ve sâ`ire
Albert Azarya ve Şapat Niohan Efendiler	3	Edirne’de İskelede	“
Herman İspirar şirketi	3	Edirne’de Çilingirler çarşısında	Tütün

Tablo 12 : Edirne Vilayetinde Kooperatif Şirketler⁷⁷

KOOPARATİF ŞİRKETLER	SINIFI	ADRESİ	İŞTİGÂL EYLEDİĞİ MU’ÂMELÂT
Meyve Ve Sebze Konservecilik Kooperatifi Şirketi	3	Edirne’de Dârü’l-Eytâm çarşısı	Her nev’ konservecilik

Tablo 13: Edirne Vilayetinde Kollektif Şirketler⁷⁸

KOLLEKTİF ŞİRKETLER	SINIFI	ADRESİ	İŞTİGÂL EYLEDİĞİ MU’ÂMELÂT
Mösem de Taranto ve şürekâsı	3	Edirne’de Rüstem Paşa hânında	Bakalya, 15ahire vesâ`ir
Nesim Kohen birâderler	3	Edirne’de Çilingirler	Bakalya, vesâ`ir

⁷⁶ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 565-566.

⁷⁷ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 566.

⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 566-567.

FATMA ÇALIK ORHUN

		çarşısında	
Refail Halov de Tolod ve şürekâsı	3	Edirne'de Tahmîs'de	Hafâfiye
Kavalalı Hamdi Beyler	3	Edirne'de İskele'de	Tütün, zahîre
Levi ve Pilosof ve şürekâsı	3	Edirne'de Zindânaltı câddesi	Nakliyât komisyonculuğu
Kâmil Efendi ve şürekâsı	3	Edirne'de Tahtakale'de	Un ve zahîrecilik
Müftizâde Şerif Bey ve şürekâsı	3	Edirne'de Sarrâclar câddesinde	Âlât-ı zirâ'îye
Fehmi ve Nureddin Beyler	3	Edirne'de İkikapulu hânda	İnşâ`ât mûte`ahhidliği
Rafael Behâr birâderler	4	Edirne'de Rüstem Paşa hânında	Kazmırcılık
İşva ve Elbak Balol	4	Edirne'de İskele'de	Un ve zahîrecilik emti'a ve nakliyât
Rif`at Rızâ ve şürekâsı	4	Edirne'de Tavukkapu'da	Emti'a ve nakliyât komisyonculuğu
Şapat ve İsrail Avişay Efendiler	4	Edirne'de Çilingirler çarşısında	Zahîre ve bakayla
Kohen Manasla ve şürekâsı	4	“	“

Tablo 14: Edirne Vilayetinde Kollektif Şirketler

KOLLEKTİF ŞİRKETLER	SINIFI	ADRESİ	İŞTİGÂL EYLEDİĞİ MU`ÂMELÂT
Samuel ve Kemal Samon şürekâsı	4	Edirne'de Çilingirler çarşısında	Hurdacılık
Ahmed ve Albert Çaptor	4	Edirne'de Sarrâclar câddesinde	Şapkacılık
Rif`at Bey ve Ahmed Bey	4	“	Otomobil âlât ve edevâtı ta'mirciliđi
Yâsef Yunatan ve şürekâsı	4	Edirne'de Abacılar başında	Manifaturacılık
Levi ve şürekâsı	4	“	Bakalya

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde Edirne'de sanayi ve ticaret kıyaslandığında ticari hayatın daha canlı olduğu görülmektedir. Edirne ticari hayatının tarım ürünlerinin ekseninde geliştiği ayrıca vilayette sigortacılık faaliyetlerinin de arttığı gözlemlenmektedir. Vilayette 30'a yakın ticari işletmenin olduğu görülmektedir. İşletmelerin ağırlıklı olarak zahire ve manifatura ticareti ile ilgilendiği görülmektedir. Ayrıca vilayette Musevilerin ticari hayatta oldukça etkin olduğu da görülmektedir. Ayrıca ticari etkinliklerinin de ağırlıklı olarak manifaturacılık, zahire ticareti gibi alanlarda olduğu gözlemlenmektedir. Müslümanların ise daha çok un üretimi gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

7. Vilayette Bankalar

Devlet Salnamelerinde Edirne vilayetinde iki adet bankanın mevcut olduğu bilgisi yer almaktadır. Ziraat Bankası ve Osmanlı Bankası. Ziraat Bankası Hükümet Dairesinde yer alırken, Osmanlı Bankası'nın da Edirne

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMESİNDE EDİRNE

(1925, 1926, 1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMESLER)

şubesi Çilingirler Çarşısında yer almaktadır.⁷⁹ Vilayet merkezinin dışında Uzunköprü'de Ziraat Bankasının bir sandığı mevcut olduğu yer almaktadır.⁸⁰ 1924/1925 tarihli Türk Ticaret Salnamesine göre bu tarihte kentte bir de Selanik Bankasının şubesi olduğu kaydedilmiştir.⁸¹ 1928 yılında Selanik Bankası faaliyetlerine son vermiş yerine Emniyet Sandığının açıldığı görülmektedir.⁸² Salnameserde yer almamasına karşın Keşan'da da Ziraat Bankası'nın bir şubesi olduğu bilinmektedir.⁸³

8. Edirne Vilayetinin Maden, Orman ve Yol Durumu

Edirne vilayeti dahilinde akçam, karaçam, ardıç, meşe, palamut, çınar ve çalılıklar olmak üzere toplam 89.794 hektar orman vardır.⁸⁴ Uzunköprü kazasının 4336 hektar ve Lalapaşa nahiyesinin 14.305 hektar ve Kavaklı kazasının da 3535 hektar ormanı vardır.⁸⁵

Maden yalnızca Uzunköprü Kestanbolu⁸⁶- Karapürçek köyleri meraları dahilinde linyit madeni⁸⁷ ve Keşan kazasının Yenimuhacir köyünde yer alan kömür madeni bulunmaktadır.⁸⁸

Edirne'nin yol durumunun diğer vilayetlere kıyasla daha iyi bir durumda olduğu ve daha fazla şosesi olduğu bilgisi yer almaktadır.⁸⁹ Devlet Salnamesleriyle ilgili diğer çalışmalar incelendiğinde bu durum daha net görülmektedir.⁹⁰ Edirne vilayetinin yol durumuna dair bilgilere bakıldığında 1928- 29 yıllarına ait salnameserde ilin karayollarına ait uzunluk, sağlamlık, tamirat bilgileri şöyledir;

Tablo 15: Edirne Vilayetinde mevcut bulunan yollar aşağıda gösterildiği gibidir.⁹¹

YOLLAR BAŞLANGIÇ-BİTİŞ	YOLUN UZUNLUĞU	ŞOSELER			
		Sağlam Kısım	Tamir Olunmakta Olan Kısım	Tamire Başlanmamış	Yeni İnşa Olunmakta
Edirne-Babaeski	40+200	35+000	0+0	0+0	0+0
Edirne-Mustafapaşa	18+000	10+000	8+000	0+0	0+0
Edirne-Arnautköy	8+470	8+0000	0+0	0+0	0+0
Edirne-Karaağaç	3+111	3+1110	0+0	0+0	0+0
Uzunköprü-Keşan-Gelibolu	81+000	59+0005	5+056	0+0	0+0
Havsa-Hasköy	10+666	8+0000	0+0	0+0	0+0
Edirne-Kırklareli	24+000	20+0000	0+0	0+0	0+0
Uzunköprü-Nafia Köprüsü	8+000	3+0000	0+0	0+0	0+0
Edirne-Mahmudiye Kışlası	3+463	3+4630	0+0	0+0	0+0
Havsa-Uzunköprü	36+000	0+4910	0+0	0+0	19+313
Keşan-İnöz	55+000	8+3220	0+0	0+0	0+0
Keşan-İpsala	20+000	0+0	0+0	0+0	0+0

9. Edirne Vilayetinin Kazaları

⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 565.

⁸⁰ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 69.

⁸¹ 1340-1341 Tarihli Türk Ticaret Salnamesi, İktisadi Tedkikat, Neşriyat ve Muamelat Türk Anonim Şirketi, Ebu'z-Ziya Matbaası, 1340-1341, s. 411.

⁸² Murat Koraltürk, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Edirne'de Ticaret ve Sanayi -Sermayenin Etnik Kompozisyonu-", *Edirne: Serhattaki Payitaht, Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul 1988, s.299. ss.295-303.

⁸³ Fatma Çalılık Orhun, *Arşiv Vesikaları ve Salnameser Işığında Keşan Tarihi*, Sonçağ Yayıncılık, Ankara 2021, s.101.

⁸⁴ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929, s. 248.

⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 564.

⁸⁶ Şimdiki Uzunköprü İlçesine bağlı Yağmurca Köyü.

⁸⁷ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 569.

⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929, s. 248.

⁸⁹ Türkiye Cumhuriyeti Malul Gaziler Ticaret Salnamesi 1927, s. 475.

⁹⁰ Güneş Şahin Van'da devlet yolunun bulunmadığını, mevcut yolların da özel idareye ait olduğunu aktarmıştır. Şahin, *agm*, s. 434.

⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929, s. 249.

9.1 Lalapaşa Kazası:

Bulgaristan sınırı üzerinde yer alan Lalapaşa kazasının geçim kaynağı tarımdır. Kazanın 58.340 dönüm arazisi ve 599.794 kilo çeşitli hububat hasılatı vardır. Tohum miktarının hasılatı 1925-1926 Devlet Salnamesinde bir sekiz olarak kaydedilmiştir. Biri işlemez halde olan dört adet un değirmeni bulunmaktadır. Nüfusu 14.799 olan kazada on altı okul ve 720 öğrenci bulunmakla birlikte Hilal-i Ahmer ve Himaye-yi Eftal (Çocuk Esirgeme Kurumu) ve Tayyare Cemiyeti şubeleri bulunmaktadır. 1925-1926 Devlet Salnamesinde 339 suç kaydı işlenmiştir. Kazanın 1925 tarihli geliri 33.425 lira, özel gelirleri 15.000 lira ve belediye bütçesi de 3.200 lira olarak kaydedilmiştir.⁹²

9.2 Kavaklı Kazası:

Kazanın nüfusu 11.188 olup, kaza da 8 adet mektep ve 371'de öğrenci bulunmaktadır. Yine Kavaklı kazasında da Tayyare, Hilal-i Ahmer ve Himaye-yi Eftal cemiyetlerinin şubeleri bulunmaktadır.⁹³ 140.000 dönüm zirai arazisi olan Kavaklı kazasının başlıca üretimi ürünleri ipek kozası, tütün ve peynirciliktir. Üretilen bu ürünlerin büyük bir kısmı ihraç edilmektedir. 1925 senesinde hububattan 300.000 lira, tütünden 100.000 lira, ipek kozasından 70.000 lira ve peynirden 40.000 lira olmak üzere toplam 510.000 liralık ihracat yapılmıştır.⁹⁴ Kavaklı kazasında ticari faaliyetin ihracat haline dönüşmesinde kolaylaştırıcı etkenin Uzunköprü kazasında bulunan demiryolu olmuştur..

9.3 Uzunköprü Kazası:

Edirne Vilayetinin merkezden sonra en büyük yerleşim yeri olan Uzunköprü kazasının 29.899 nüfusu olmakla birlikte 13 mahallesi, 51 köyü ve 5.639 hanesi bulunmaktadır. Merkez kaza 8 mahalle, 1663 hane ve 803 nüfusu bulunmaktadır. 31 okul bulunan kazada 2.300 öğrenci mevcudu vardır.

Nüfusun büyük çoğunluğu çiftçilikle geçinmekte olup 200.000 dönüm arazisi olan kazada 20.000.000 kilo üretim olmuştur. 900.000 kilo tütün, 15.000 kilo koza ve 800 vagon karpuz, 6.0000.000 adet yumurta ve 14.00 teneke beyaz peynir üretilmiştir. Uzunköprü'nün İstanbul-Sirkeci, Pythio (Yunanistan-Evros) demiryolu üzerinde yer alması nedeniyle ticaret bir hayli gelişmiştir. Demiryolunun burada bulunması nedeniyle Kavaklı, Keşan, İpsala ve Malkara kazalarındaki ürünlerde buradan ihraç edilmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Uzunköprü, Edirne Vilayet merkezinden sonra ticari hayatın en yoğun olduğu yer olmuştur. 1924/1925 Devlet Salnamesinde 3 milyon liralık ihracat ve 1.5 milyon liralık ithalat yapıldığı kaydedilmiştir. Kazanın genel gelirleri 133.842, özel gelirleri ise 47.310 lira olarak kayıtlıdır. Belediyenin ise geliri 36.865 lira olarak kaydedilmiştir. Uzunköprü kazasında ayrıca 11 adet un değirmeni ve 1 adet yapağı fabrikası bulunmaktadır. Kazada 1925 senesinde 224 çeşitli suç olayı yaşanmıştır.⁹⁵ Salnamelerde yer almamasına karşın Uzunköprü'de 1922'de Hilal-i Ahmer, 1925 yılında Türk Hava Kurumu ve 1926'da Himaye-i Eftal Cemiyeti'nin açıldığı görülmektedir.⁹⁶

9.4 Havza Kazası:

Kazada 4 mahalle, 317 hane olmakla birlikte kazanın toplam nüfusu 11.137'dir. Nüfusun çoğunluğu çiftçidir. 1925 tarihinde 33.197 dönüm buğday ve kızılcıca ekilmiş olup 4.923.240 kıyye, 20.862 dönüm arpadan 380.520 kıyye, 7.742 dönüm çavdardan 1.161.300 kıyye, 19.010 dönüm mısırdan 2.281.200 kıyye ve 600 dönüm susamdan da 3.00 kıyye elde edilmiştir. Üretilen tarım ürünlerin 4/3'ü ihraç edilmiştir. Kazanın 1925 yıllık geliri 5.788 lira olup belediyenin 1.280 liradır.⁹⁷

9.5 Keşan Kazası

Keşan kazası daha önceleri Gelibolu vilayetine bağlı iken 1926 yılına Edirne vilayetine bağlanmıştır. 89 köyü bulunan kazada ayrıca bir hastane, on okul ve beş un değirmeni bulunmaktadır. Ayrıca kazada Hilal-i Ahmer, Himaye-i Eftal, Türk Ocağı ve İdman Yurdu şubeleri de bulunmaktadır.⁹⁸ Keşan'da da salnamelerde yer almamasına rağmen 1925'de Türk Hava Kurumu açıldığında bilinmektedir.⁹⁹ Salnamelerde Keşan'la ilgili bilgiler oldukça azdır. Bunun nedeni de Keşan'ın daha önce Gelibolu Vilayetine bağlı olmasından dolayıdır. Keşan kazasının Yenimuhacir köyünde linyit madeni bulunmaktadır.¹⁰⁰

⁹² Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926, s. 369.

⁹³ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926, s. 369.

⁹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926, s. 369.

⁹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926, s. 370-371.

⁹⁶ BCA, 490.1.0.0-02.02.1944

⁹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926, s. 370-371.

⁹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926-1927, s. 570-571.

⁹⁹ BCA, 490.1.0.0-02.02.1944

¹⁰⁰ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929, s.248; Orhun, s.108.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMESİNDE EDİRNE

(1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMESLER)

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti Vilayet Salnameleri, ilgili vilayetin idari taksimatı, mülki amirleri, yerel tarihi ve coğrafyası, eski eserleri, ekonomik faaliyetleri, nüfusu ve eğitimi hakkında önemli istatistikî bilgiler içermektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi çalışmalarını kapsayıcı nitelikte kent tarihi, halk kültürü, coğrafya, eğitim, tarım, ekonomi ve sağlık çalışmaları için önemli kaynak eserlerden olan Vilayet Salnamelerinin 1925-26, 1926-27, 1927-28 ve 1928-29 yıllarını kapsayan bu çalışma ile Edirne vilayetine ait detaylı istatistikî veriler incelenerek bu döneme ait genel bir görüntüye ulaşılmıştır. Salnamelerde yer alan tablolarda kentin mülki idarecilerinin meslek ve isim bilgileri gerek merkez gerekse kazalardaki nüfus, karayollarının durumu kentin nasıl bir değişim/dönüşüm süreci geçirdiğini göstermenin yanı sıra Erken Cumhuriyet Döneminde yaşanan değişimlere de ışık tutmaktadır. 1927-1928 tarihli Salnamede diğer salnamelere göre ayrıntılı bilgi yer almaması çalışmanın bazı noktalarda eksik kalmasına yol açmıştır.¹⁰¹ Bu eksiklik dönemin diğer kaynaklarıyla giderilmeye çalışılmıştır.

1925-1929 yıllarını kapsayan bu dört Vilayet Salnamesinde Edirne hakkında sunulan bilgiler analiz edildiğinde, Edirne'nin ekonomisinin tarıma, özellikle buğday tarımına dayalı olduğu görülmektedir. Sanayide vilayetin tarım ürünleri etrafında şekillendiği görülmektedir. Sanayi ürünlerinden günümüzde de hala önemli bir üretim ürünü olan peynirciliğin bu yıllarda da oldukça önemli bir üretim ürünü ve ihraç ürünü olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca vilayetin ticari hayatında Musevilerin daha etkin bir rol oynadığı da gözlemlenmektedir. Günümüzde Edirne'de daha yoğun biçiminde iktisadi faaliyetlerinde lokomotif güç durumunda yer alan ayçiçek ve çeltik ürünlerinin henüz bahsedilen dönemde yer almadığı görülmektedir. Hayvancılığın özellikle küçükbaş hayvancılığın yaygın olduğu ve hayvanlardan elde edilen özellikle süt ve süt ürünlerinin Edirne'nin iktisadi hayatında önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Vilayette eğitim ve öğretim faaliyetleriyle gelişmiş olduğu ve okul/öğrenci sayısının hayli fazla olduğu da göze çarpmaktadır. Yine bölgede bulunan gayrimüslim nüfusa ait okulların olduğuna da yer verilmiştir. Vilayette dayanışma, yardımlaşma ve kültür sanat faaliyetleriyle ilgili çok sayıda dernek ve kulübün olduğu kaydedilmiştir. Çalışmanın içerisinde de atıf yapılan salnamelerle ilgili diğer çalışmalarla kıyaslandığı bunların sayılarının fazla olduğu bu da vilayetin sosyal , kültürel gelişmişliği ve canlılığını göstermektedir. Kazalarının da neredeyse hepsinde temel yardımlaşma derneklerinin yer aldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Belgeleri ve Resmî Yayınlar

“Edirne’de Yayınlanan Gazetelere Ait Cetvel” *Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (BCA) 180.9.0.0-45-232-26*

“Trabzon, Edirne, Aksaray ve Muş Valiliklerine Cemal, Abdüllah, Sabri, Ziya ve Faik beylerin tayini”, *BCA, 30.18.1.1. ,9.15.10*

“Edirne’deki Cemiyetlerin Listesi”, *BCA, 490.1.0.0-02.02.1944.*

1340-1341 Tarihli Türk Ticaret Salnamesi, İktisadi Tedkikat, Neşriyat ve Muamelat Türk Anonim Şirketi, Ebu’z-Ziya Matbaası, 1340-1341.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926, Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye, İstanbul.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927, Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye, İstanbul.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928, Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye, İstanbul.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929, Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye, İstanbul.

Türkiye Cumhuriyeti Malul Gaziler Büyük Ticaret Salnamesi, İstanbul Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul 1928.

Edirne İl Yıllığı 1967, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1968.

“Edirne Vilayeti Dâhilinde Feyiz ve Bereket”, 21, 05.1929, *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi*, s.1.

Resmî Ceride, 26.6.1926, s.1.

Resmî Gazete, 12 Teşrinievvel 1935, s.1.

2-İkincil Kaynaklar

¹⁰¹ Salnamenin ilk sayfasında “Mahalden ihşâ’î ma’lûmât istihsâli kâbil olamamışdır.” şeklinde not düşülmüştür. *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1927-1928, s. 478.

- AYDIN, Bilgin, “Salname”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, İstanbul 2009, ss. 51-54.
- BİLAR, Ender, *Edirne'nin Basın-Yayın Tarihi (1361-2006)*, Edirne Valiliği Yayınları No:28, Edirne, 2008.
- GÜL, Mustafa Fırat, “Abdullah Sabri Karter’in Hayatı, Kişiliği, Faaliyetleri ve “Aksaray Dağarcığı” İsimli Eseri”, *Akdeniz Sanat*, C. 3, S. 6, Antalya 2010, ss. 87-102.
- GÜVELOĞLU, Gülşah Kurt, “Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinde Rize (1925-1929)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Muş Haziran 2020, C.6, S.2, ss.526-557.
- İLERİ, Ülkü, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İşçi Örgütlenmelerini Hazırlayan Etmenler”, *Emek ve Toplum Dergisi*, C. 3, S. 7, Ankara 2014, ss. 32-59.
- KALLEK, Cengiz, “Okka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.33, İstanbul 2007, ss.338-339.
- KAYICI, Haluk, *Salnamelere Göre İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne 2013.
- KESKİN, Nuray E. , “Cumhuriyet Döneminde Toprağa Dayalı Örgütlenme: İl Yönetim Sisteminin Kuruluşu”, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, Sayı:3, Ankara 2017, ss.119-174.
- KORALTÜRK, Murat, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Edirne’de Ticaret ve Sanayi -Sermayenin Etnik Kompozisyonu-“, *Edirne: Serhattaki Payitaht, Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul 1988,ss.295-303.
- ONUR, Oral, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Edirne Yönetim Şekilleri ve Edirne Valileri*, Edirne Valiliği Yayınları, 2004.
- ORHUN, Fatma Çalik, “*Arşiv Vesikaları ve Salnameler Işığında Keşan Tarihi*”, Sonçağ Yayıncılık, Ankara 2021.
- ÖZLÜ, Zeynel, “Gaziantep’te Sosyal ve Kültürel Yaşam Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gaziantep’te Sosyo-Ekonomik Durum”, *Tarihten Günümüze Ayıntab-Gaziantep, Uluslararası Gaziantep Tarihi Sempozyumu Milli Mücadele Döneminde Gaziantep*, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2018, ss. 1253-1274.
- ŞAHİN, Güneş, “1926-1927 ve 1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinde Van Vilayeti”, *Turkish Studies*, C. 10/9, Ankara 2015, ss. 429-444.
- TEKİR, Hürü Sağlam, “ 1927-1928 Devlet Salnamesinde Sinop Vilayeti”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.13, Kars 2014, ss.133-145.
- YÜCEL, Mustafa Serhan, “*Türkiye’de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları (1925-1926)*”, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Bilecik 2016.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET SALNAMELERİNDE EDİRNE
(1925, 1926,1927, 1928 ve 1929 TARİHLİ SALNAMELER)